

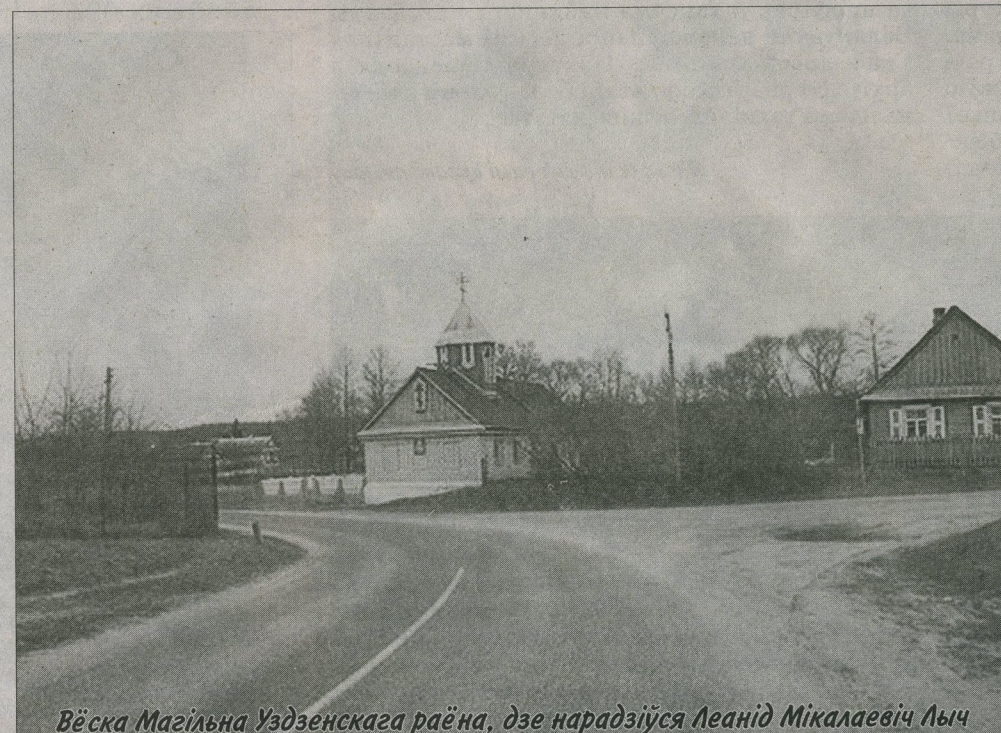
Да малой радзімы — з Вялікай адказнасцю

Мне дужа пашчасціла папрысутнічаць летась 19 снежня ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі на зладжанай Беларускай фондам культуры, газетай «Звязда» і рэдакцыяй «Краязнаўчай газеты» прэзентацыі, прысвечанай першаму Году малой радзімы. Якія цудоўныя, моцна і шчыра заклапочаныя няпростым лёсам Бацькаўшчыны асобы ўдзельнічалі ў гэтай сустрэчы! Калі б ад грамадства і кожнага з нас яны мелі большую падтрымку, шмат што ў нашым нацыянальным жыцці было б значна лепшым, прыгажэйшым, чым яно ёсць на сёння. Узятца за пярэ адштурхнулі мяне выказаныя галоўным рэдактарам «Краязнаўчай газеты» Уладзімірам Гілепам прапановы, як нам далей ладзіць мерапрыемствы пад знакам Года малой радзімы. Усе яны, несумненна, архіважныя, заслугоўваюць увагі, прымуслі мяне задумацца, каб і яшчэ штосьці дадаць да сказанага, бо праблема далёка не з простых.

Думаю, ніколі не саграшу перад ісцінай сваім сцвярджаннем, што мы ўжо некалькі дзясяткаў гадоў познімся са стварэннем Беларускага краязнаўчага таварыства, хаця тут у нас ёсць пэўны пазітыўны досвед ад міжваеннага часу. Тады яно не толькі адыграла выключную ролю ў прыцягненні шырокіх масаў народа да вывучэння гісторыі і культуры роднага краю, але і станоўча адбілася на фармаванні ў беларусаў нацыянальнай свядомасці, так моцна знявечанай царскай палітыкай русіфікацыі. Па розных прычынах, у тым ліку залежных і ад нас саміх, мы і сёння не можам пахваліцца дасягнутым належным узроўнем нацыянальнай свядомасці абсалютнай большыні людзей, а без гэтага нам, беларусам, не выжыць ва ўмовах няспыннага паглыблення працэсаў сусветнай глабалізацыі. Не думаецца, што сярод нас пераважаюць абыякавыя да таго, будзем мы народам з самабытнай культуры і мовай ці ператворымся ў нейкую безыменную, безжыццёвую этнічную масу, здольную толькі колькасна папаўняць іншыя народы са здаровай нацыянальнай свядомасцю, нераз'едзеным асіміляцыяй духоўным жыццём? Сцвярджаць, што тут у нас адсутнічаюць усялякія праблемы, я не бяруся. Іх досыць. Беларускаму краязнаўчаму таварыству, каб яно было створана, хапіла б тут працы.

Не пабаюся памыліцца, што сённяшняе гарадское жыхарства — гэта на 70-80% першае, другое, трэцяе пакаленні вяскоўцаў. Шкада толькі, што некаторыя ўжо і ў другім

пакаленні не ведаюць, з якой мясціны родам іх бацькі. А гэта трэба ведаць, каб не быць адарваным ад роднага краю. Быць такімі нам у многім дапамагло б існаванне ў краіне зямляцтваў, пра якія сказана ў разгледаным мною пастановачнага характару артыкуле У. Гілепа ў «Краязнаўчай газеце» (№ 48 за 2018 г.). Дарэчы, над гэтай праблемай мне даводзілася шмат думаць, разважаць, і на сёння было б ужо штосьці зроблена для роднай Уздзеншчыны супольна з маім земляком, вялікім, шчырым беларускім патрыётам, мэрам Мінска ў 1990 – 1995 гг. Аляксандрам Герасіменкам. Яго смерць улетку

Вёска Магільна Уздзенскага раёна, дзе нарадзіўся Леанід Мікалаевіч Лыч

2017 г. не дала здзейсніцца нашаму плану па стварэнні Уздзенскага зямляцтва. А такія зямляцтвы крайне неабходныя для нацыянальнай кансалідацыі сучаснага беларускага грамадства. Пад уздзеяннем буйнамаштабнага наплыву ў наш край найноўшых інфармацыйных тэхналогіяў, чужародных культурных каштоўнасцяў рушацца асновы яго нацыянальнага жыцця, слабее этнічная згуртаванасць народа. Усяму гэтаму руйнавальнаму негатыву ў пэўнай ступені магла б супрацьстаяць канструктыўная нацыястваральная дзейнасць шматлікіх зямляцтваў. І вельмі важна схіліць да іх працы сучасную шырокаразгалінаваную беларускую дыяспару, роля якой зусім непрыкметная ў нашым жыцці. Мне невядомая ні амерыканская, ні канадская, ні нямецкая, ні яшчэ якая-небудзь беларуская дыяспара, якая ўзяла б на свой буксір і фінансавала б выдаванне на Бацькаўшчыне грамадскай

Лічы агульнанацыянальным абавязкам дзяржавы, шырокіх колаў грамадскасці стварэнне ў кожным раёне краіны «Кнігі памяці зніклых вёсак»

газету ці часопіс, не пашкадавала б грошай на падтрымку якога-небудзь нацыянальна-культурнага аб'яднання. Нашыя не такія ўжо і далёкія продкі з зусім іншымі мэтамі пакідалі ў канцы XIX – пачатку XX стагоддзя сваю радзіму. У іх задуму ўваходзіла зарабіць на чужыне грошы, а вярнуўшыся дахаты, укласці іх у карысную справу. На заробленыя такім чынам грошы колькі зямлі купілі сяляне ў памешчыкаў! Колькі дыхтоўных дамоў пабудавалі на вёсцы! Такія добрыя традыцыі цалкам забытыя сучаснай беларускай дыяспарай. Каб сёння кінуць Беларусь з яе расхістаным этнакультурным жыццём, вялікага розуму не трэба. Для гэтага дастаткова толькі мець пэўныя праблемы з нацыянальнай свядомасцю — і шлях тады адкрыты ў любую краіну.

Пакліканы да жыцця зямляцтвы маглі б адыграць і важную ролю ў арганізацыі фэстаў-сустрэчаў, якія згадваюцца ў прапановах У. Гілепа. Пры ўмелым правядзенні

такіх мерапрыемстваў апошнія вельмі лёгка скіраваць і на фармаванне этнічнай кансалідацыі людзей, а не праводзіць іх толькі для забавы, падняцця настрою пад час Дажынак, хаця і гэта немалаважна ў наш час.

Мы ўжо некалькі дзясяткаў гадоў познімся са стварэннем Беларускага краязнаўчага таварыства

Пры ўсёй нявырашанасці на сёння шматлікіх надзённых праблемаў самага рознага кшталту лічы агульнанацыянальным абавязкам дзяржавы, шырокіх колаў грамадскасці стварэнне ў кожным раёне краіны «Кнігі памяці зніклых вёсак» у якасці дадатку да кнігаў «Памяць» нашых раёнаў. У такіх дакументальных кнігах павінны быць пазначаныя ўсе назвы колішніх вёсак, якія для гісторыі маюць у дзясяткі-сотні разоў больш важнае значэнне, чым навізаныя ім, часта невукамі, новыя найменні. Ствараючы такія кнігі, трэба старацца не прапусціць імёны самых адметных для таго ці іншага населенага пункта людзей, якія зрабілі шмат карыснага для агульнанацыянальнай справы. Не павінны быць упущаныя і найбольш важныя падзеі, асабліва калі яны яшчэ не адлюстраваныя ў іншых літаратурных крыніцах даведачнага характару.

Словам, у інтарэсах малой радзімы трэба рабіць усё, што толькі ў нашых сілах. І не толькі тымі, хто сам родам адтуль ці дзе жылі даўно ці нядаўна яго продкі, а ўсім народам, бо малая радзіма гэтага заслугоўвае. Заслугоўвае таму, што вёска на працягу некалькіх стагоддзяў была для беларускага народа не малой, а Вялікай Радзімай. Не па сваёй волі такую ролю яна перастала адыгрываць, лічу, на рубяжы 1950 – 1960-х гг. у выніку ўрбанізацыйных працэсаў, наплыву ў вясковую мясцовасць адарваных ад нацыянальных культурна-моўных традыцыяў элементаў. На горад нам здаўна не шанцавала. Ён толькі ў кароткі перыяд міжваеннай беларусізацыі стаў набываць нацыянальнае аблічча. А вёска аж да сярэдзіны XX стагоддзя была не толькі асноўным абшарам рассялення магутнага народа, а яшчэ і генератарам беларускага нацыянальнага жыцця, з'яўлялася Вялікай Радзімай. Яна дала краіне легіён сапраўдных нацыянальных Волатоў, плён стваральнай дзейнасці якіх і сёння мы адчуваем. Абмінутае шчаслівым лёсам Вялікая Радзіма трансфармавалася ў малую радзіму, якую нельга не любіць, на карысць якой нельга не працаваць. Летаў год у нас у краіне быў годам малой радзімы. Такім будзе і год сёлетні. У нашых нацыянальных інтарэсах было б карысна штогод адзначаць Дзень малой радзімы, усяляк стараючыся да яго надыходу як мага больш ліквідаваць незаслужана прычыненую ёй рознага кшталту шкоду.

Па стане навакольнага асяроддзя, асабліва з-за непрадуманага татальнага асушэння балотаў, нашая вёска ў разы саступае той, якой была ў 1940 – 1950-я гг. Спрадзеву ў масе сваёй беларусы вырасталі, узгадоўваліся на вёсцы, і таму яе трэба шанаваць як найвялікшую нацыянальную святыню. Вёска і Беларусь — гэта сінонімы!

Леанід Лыч,
доктар гістарычных навук, прафесар